

Zbigniew ŁĘSKI

Struktura osobowości użytkownika komputera z perspektywy analizy transakcyjnej

Słowa kluczowe: analiza transakcyjna, egogram, komputer, użytkownik komputera.

Na łamach niniejszego czasopisma wielokrotnie już wspomniano o możliwościach, jakie otwiera przed badaczem analiza transakcyjna. Niezwykle przejrzysta terminologia, pozwalająca na opis i diagnozę bardzo wielu istotnych aspektów naszego funkcjonowania oraz gotowe do wykorzystania narzędzia, czynią z niej koncepcję, która znajduje swoje zastosowanie w coraz to nowych obszarach. Jednym z nich staje się w ostatnim czasie analiza funkcjonowania człowieka w świecie cyfrowym. Niniejszy artykuł będzie prezentacją pewnego wycinka możliwości, jakie na tym gruncie oferuje nam AT. Zanim jednak przejdziemy do części empirycznej, warto uporządkować podstawową teorię, na jakiej oparto niniejsze opracowanie.

Za podstawę analizy transakcyjnej przyjmuje się koncepcję struktury osobowości (analizę strukturalną) oraz analizę transakcji. I te właśnie podstawy stały się dla autora inspiracją do zastosowania AT w analizie funkcjonowania człowieka w świecie cyfrowym. Przyglądając się wspomnianej problematyce, nie sposób nie zauważyć, że wciąż pozostajemy o krok za rozwojem technologii. Obserwujemy zachowania użytkowników cyberprzestrzeni, zauważamy pewne różnice w naszych reakcjach w świecie realnym i wirtualnym, analizujemy dobre i złe strony nowych mediów, staramy się przeciwdziałać negatywnym skutkom nadużywania Internetu itd., itp. Jednocześnie jednak wszystko to wydaje się mocno powierzchowne. W wielu przypadkach skupiamy się jedynie na skutkach, nie potrafiąc zarazem rozpoznać i zdiagnozować przyczyn obserwowanych zjawisk. Zasadniczym problemem wydaje się przy tym brak opracowań, które skupiałyby się w wystarczającym stopniu na zagadnieniu relacji, jaka zachodzi pomiędzy użytkownikiem a technologią. Wymagane jest w takim przypadku podejście interdyscyplinarne, które umożliwiłoby szeroką analizę oma-

wianej problematyki z perspektywy wielu płaszczyzn. Zniechęcać może złożoność takiego projektu badawczego, konieczność zaangażowania wielu środków oraz osób reprezentujących różne dyscypliny naukowe – w szczególności psychologię, pedagogikę oraz socjologię. I tu właśnie pojawia się analiza transakcyjna. Dzięki oferowanym przez tę koncepcję możliwościom opisu oraz analizie struktury osobowości oraz relacji staje się doskonałą teorią, która umożliwi realizację złożonego procesu badawczego, bez konieczności angażowania tak wielu zasobów i środków.

Na czym zatem miałyby polegać i czego konkretnie dotyczyć badania z wykorzystaniem AT? O tym, że człowiek w kontakcie z komputerem zachowuje się tak samo jak w kontaktach międzyludzkich wiemy już od kilkunastu lat. Udowodnili to szeregiem eksperymentów B. Reeves i C. Nass (B. Reeves, C. Nass, 2000). Skoro tak jest, to kolejnym krokiem powinna być gruntowna analiza relacji zachodzącej pomiędzy człowiekiem a maszyną. Aby mogła ona przynieść oczekiwane rezultaty, musi obejmować kilka etapów. Ich celem będzie określenie jej charakteru i jakości w zależności od różnych zmiennych, leżących po stronie użytkownika czy też konkretnego medium, z którym ten pierwszy ma w danym momencie kontakt. Pierwsze założenie, jakie należy tu przyjąć, związane jest z problematyką osobowości. Człowiek korzystający z komputera siada do niego z konkretnym nastawieniem, bagażem doświadczeń, w określonym celu. Ale tak naprawdę to, w jaki sposób będzie z niego korzystał, w znacznej mierze uzależnione będzie od jego struktury osobowości oraz od tego, z jakiego poziomu swojego Ja będzie występował.

W tym miejscu przypomnieć należy pokrótce, co o strukturze osobowości mówi nam analiza transakcyjna. Mamy tu do czynienia z podziałem na trzy podstawowe stany Ja – Rodzica, Dorosłego oraz Dziecko. Twórca teorii, E. Berne, podkreśla, że z każdym z nich wiążą się określone cechy i funkcje. W Dziecku tkwi intuicja, twórczość, spontaniczna energia i radość. Z kolei Dorosły odpowiedzialny jest za przetwarzanie danych i ocenia prawdopodobieństwa istotne dla skutecznego radzenia sobie ze światem zewnętrznym. Reguluje także czynności Rodzica i Dziecka oraz pośredniczy pomiędzy nimi. Rodzic umożliwia jednostce skuteczne wypełnianie roli rodzica jej własnych dzieci, ale także wykonuje wiele reakcji automatycznie. To w nim tkwi przekonanie, że szereg rzeczy robi się dlatego, że tak się właśnie robi (E. Berne, 1994, s. 19–20). Na potrzeby niniejszego opracowania musimy jednak pójść jeszcze o krok dalej. Jak nietrudno się domyślić, zaprezentowana powyżej struktura nie w każdej sytuacji okazuje się wystarczająca. Dlatego też analiza transakcyjna pozwala nam na zrobienie kolejnego kroku i daje do dyspozycji analizę strukturalną drugiego stopnia. Pozwala ona na dokonanie w obrębie każdego spośród wymienionych powyżej stanów Ja kolejnego, analogicznego podziału. I tak otrzymujemy Rodzica w Rodzicu, Dorosłego w Rodzicu, Dziecko w Rodzicu, Rodzica w Dorosłym... itd. (E. Berne, 2008, s. 191–199). Ponieważ ten właśnie podział będzie

podstawą rozważań zawartych w dalszej, empirycznej części tego opracowania, warto go w tym miejscu opisać nieco dokładniej. W pewien sposób koresponduje on również z tak zwanym podziałem funkcjonalnym (zob. I. Stewart, V. Jones, 2009, s. 21), dzięki czemu możliwe jest przypisanie bardziej konkretnych określeń, i idących za nimi opisów, do każdego z omawianych stanów Ja (J. Jagieła, 2004, s. 100–102). Doprecyzowując zatem, otrzymujemy:

- w obrębie stanu Ja-Rodzic:
 - Rodzica Kontrolującego (Rodzic w Rodzicu) – wymagania, żądania, nakazy, które w sposób bezrefleksyjny przyjmujemy od swoich rodziców bądź innych osób znaczących we wczesnym dzieciństwie,
 - Rodzica Praktycznego (Dorosły w Rodzicu) – konkretne rozwiązania w danej sytuacji, znane i sprawdzone, ale przejęte od znaczących osób w dzieciństwie,
 - Rodzica Opiekuńczego (Dziecko w Rodzicu) – instynkty opiekuńcze, wychowawcze i pomocowe,
- w obrębie stanu Ja-Dorosły:
 - Ethos (Rodzic w Dorosłym) – przepracowane, przemyślane i wcielone w życie nakazy i zakazy pochodzące od Rodzica,
 - Logos (Dorosły w Dorosłym) – obiektywny odbiór rzeczywistości, najbardziej racjonalna część naszej osobowości,
 - Pathos (Dziecko w Dorosłym) – przemyślane i zintegrowane uczucia zlokalizowane wcześniej w Dziecku,
- w obrębie stanu Ja-Dziecko:
 - Dziecko Przystosowane (Rodzic w Dziecku) – określone schematy emocjonalne wypracowane w dzieciństwie, powodujące ujawnianie się uczuć takich jak wstyd, poczucie winy, podporządkowanie itp.,
 - Małego Profesora (Dorosły w Dziecku) – intuicja, twórczość,
 - Dziecko Naturalne (Dziecko w Dziecku) – najbardziej naturalny i niczym nieskrępowany stan Ja, który pozwala na wyrażanie spontaniczności, radości, ale także w sposób emocjonalny złości czy smutku (A. Pierzchała, 2013, s. 46).

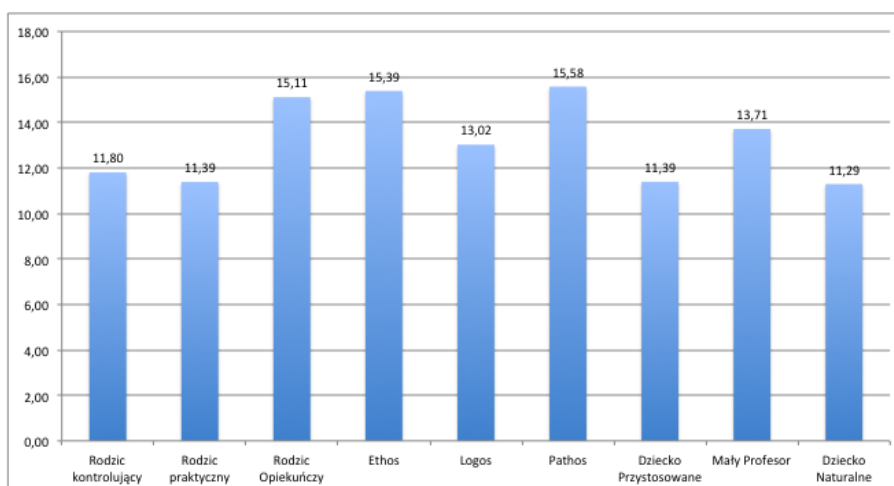
To, w jakim stopniu dany człowiek posługuje się wymienionymi powyżej stanami Ja, sprawdzić możemy przy pomocy narzędzi zwanych egogramami. I to właśnie jedno z nich, autorstwa A. Pierzchały oraz A. Sarnat-Ciastko, zostało wykorzystane w dalszej części niniejszego opracowania (zob. A. Pierzchała, 2013, s. 354–358).

Przedstawione dalej badania empiryczne ograniczają się jedynie do przyjrzenia się strukturze osobowości samego użytkownika komputera. Należy jednak podkreślić, iż skoro mówimy tu o pewnej relacji, to zapewne w jej trakcie człowiek przypisuje określoną strukturę osobowości maszynie. W dalszej kolejności występuje pomiędzy nimi pewna specyficzna wymiana bodźców, które

w języku analizy transakcyjnej nazwiemy transakcjami. I tu również analiza transakcyjna będzie niezwykle przydatna. Jednakże zakres takiego badania i następnie jego opis i analiza dalece wykraczałyby poza ramy możliwe do wykorzystania w niniejszym opracowaniu. Z tego też względu zdecydowano się jedynie na wykonanie pierwszego kroku w empirycznej analizie relacji człowiek–komputer, jakim wydaje się właśnie wspomniana na początku akapitu analiza struktury osobowości użytkownika komputera, w zależności od takich czynników, jak deklarowany przez niego poziom umiejętności w zakresie korzystania z nowych technologii, cel, w jakim najczęściej z nich korzysta, czas, jaki na to przeznaczają itd. Tym samym jednocześnie zaprezentowana zostanie jedna z niezliczonych możliwości wykorzystania narzędzia, jakim jest egogram.

Badaniem objęto próbę 189 respondentów. Uznano przy tym, że na potrzeby niniejszego, mocno ograniczonego objętościowo, opracowania nie będą brane pod uwagę takie zmienne, jak płeć, wiek, czy miejsce zamieszkania badanych. Nie wydają się one istotne z perspektywy analizowanego tu problemu. Przyjętą metodą był sondaż diagnostyczny. Jako technikę obrano ankietę internetową. Odpowiedni kwestionariusz dostępny był dla respondentów na stronach Wydziału Pedagogicznego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, a informacja o nim wraz z odnośnikiem została rozpropagowana w Internecie za pośrednictwem stron Wydziału, portali społecznościowych oraz forów dyskusyjnych. Jak już wspomniano wcześniej, podstawą badania był egogram autorstwa A. Pierzchały oraz A. Sarnat-Ciakto. Uzupełniono go o kilka dodatkowych pytań związanych z deklarowanym poziomem umiejętności obsługi komputera oraz najczęstszymi sposobami jego wykorzystania.

Ogólną, uśrednioną strukturę osobowości badanych prezentuje wykres 1.

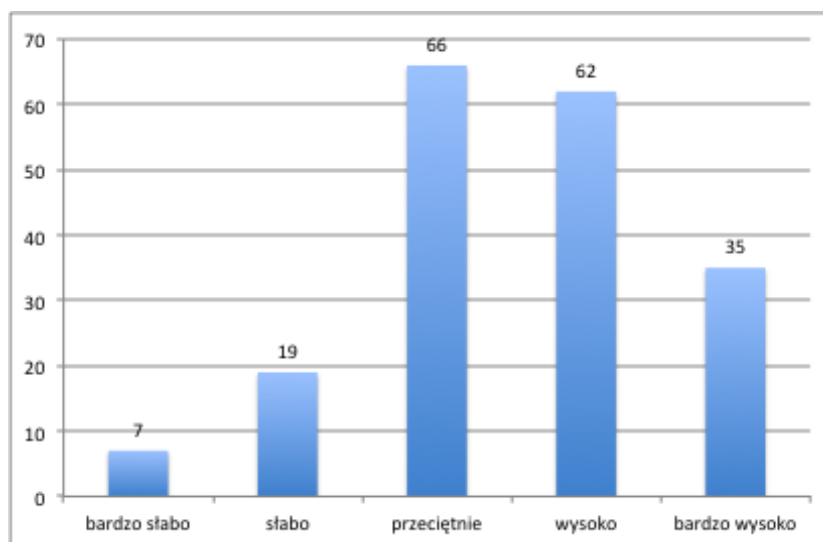

Wykres 1. Uśredniona struktura osobowości badanych, N=189

Źródło: opracowanie własne.

Zaprezentowany tu rozkład na pewno nie powinien wzbudzać niepokoju. Widać wysoki poziom Rodzica Opiekuńczego oraz stosunkowo niski stanu Logos. Z kolei w obrębie Dziecka wyraźnie przeważa Mały Profesor. Ogólna struktura wpisuje się jednak w pewnym stopniu w układ zgodny z krzywą Gausa, z mocnym Dorosłym i nieco słabszym (ale również dobrze rozwiniętym) Rodzicem i Dzieckiem. Trudno jednak poddawać analizie uśrednione dane przypadkowo dobranych osób. Prezentacja powyższego wykresu ma na celu jedynie przedstawienie czytelnikowi próby badawczej oraz ma umożliwienie późniejszego odwołania się i porównania do stanu ogólnego wyników bardziej szczegółowych.

Z kolei poziom deklarowanych przez respondentów umiejętności obsługi komputera zaprezentowano na wykresie 2.

Wykres 2. Deklarowany poziom umiejętności obsługi komputera w badanej grupie, N=189

Źródło: opracowanie własne.

Jak widać, przeważają osoby, które oceniają swoje umiejętności jako przeciętne. Na drugim miejscu uplasowali się respondenci o wysokich, a na trzecim o bardzo wysokich umiejętnościach. Taki rozkład danych wydaje się całkowicie uzasadniony i jest zapewne w znacznej mierze uwarunkowany sposobem doboru próby. Ankieta była bowiem dostępna za pośrednictwem Internetu. Użytkownik zatem musiał trafić na informację o niej, a następnie wykorzystać zamieszczony odnośnik i wypełnić formularz w oknie przeglądarki. Stąd liczba osób słabo i bardzo słabo obsługujących komputer to w badanej grupie, łącznie, zaledwie 26, co stanowi 7,4% badanej grupy.

Przejdźmy jednak do zasadniczej części opracowania. Jednym z jej celów jest próba ukazania możliwości wykorzystania narzędzia, jakim jest egogram, w badaniach związanych z wpływem nowych technologii na użytkownika. Być może jednak przy okazji uda się również zaobserwować jakieś istotne zależności pomiędzy sposobem, w jaki badani użytkują komputer, a ich strukturą osobowości.

Pierwsza analiza, jakiej dokonano, uwzględnia zaprezentowany wcześniej deklarowany poziom umiejętności obsługi komputera, wraz ze strukturą osobowości badanych. Rozkład uśrednionych danych zaprezentowano w tabeli 1. Na tym etapie zrezygnowano z prezentacji w postaci graficznej, ze względu na zbyt małą czytelność tak rozbudowanych wykresów w tekście.

Tabela 1. Uśrednione wartości poziomów stanów Ja w zestawieniu z deklarowanym poziomem umiejętności obsługi komputera, N=189

	Rodzic Kontrolujący	Rodzic Praktyczny	Rodzic Opiekun	Ethos	Logos	Pathos	Dziecko Przystosowane	Mały Profesor	Dziecko Naturalne
bardzo słabo	13,14	14,57	16,57	17,14	16,00	16,86	13,57	14,57	12,43
słabo	11,00	11,26	15,37	15,95	12,53	15,89	11,53	12,53	11,11
przeciętnie	11,79	11,55	14,77	15,20	12,94	15,50	11,79	13,68	11,24
wysoko	11,76	11,39	15,40	15,56	12,84	15,53	11,50	13,79	11,45
bardzo wysoko	12,09	10,51	14,80	14,77	13,17	15,37	9,94	14,11	10,97

Źródło: opracowanie własne.

Obecność ewentualnych zależności zweryfikowano przy pomocy testu Kruskala-Wallisa, obliczonego przy pomocy programu komputerowego do obliczeń statystycznych SPSS. W powyższym przykładzie nie zaobserwowano żadnych zależności. Tym samym deklarowany poziom umiejętności obsługi komputera przez badanych nie jest w żaden sposób powiązany z poszczególnymi poziomami ich stanów Ja.

Kolejnym podlegającym weryfikacji etapem było sprawdzenie, czy da się znaleźć zależności pomiędzy konkretnymi czynnościami i działaniami, jakie badani podejmują przy pomocy komputera, a ich strukturą osobowości. Pod uwagę wzięto takie elementy, jak praca z oprogramowaniem biurowym, granie w gry komputerowe, korzystanie z portali społecznościowych, komunikowanie się przy pomocy komputera, robienie zakupów przez Internet, przesyłanie, udostępnianie i pobieranie plików, oglądanie filmów, słuchanie muzyki, wyszukiwanie bieżących informacji, wyszukiwanie plotek i ciekawostek oraz zastosowania związane z poszerzaniem własnej wiedzy. Za każdym razem badani proszeni byli o wybranie przedziału czasowego, jaki poświęcają na daną czynność w ciągu dnia. Do wyboru była następująca skala: wcale, do 1 godziny, 1–2 godziny, 2–3

godziny, 3–5 godzin, powyżej 5 godzin. Była też oczywiście opcja „inne”. Badani w praktyce wykorzystywali ją, aby wskazać czynności, które zdarza się im wykonywać przy komputerze, ale rzadziej niż to zostało wyszczególnione w kateferii (np. raz na tydzień, raz na kilka dni). Odpowiedzi te zostały zgrupowane i dodane do powyżej wymienionych pod hasłem „nie codziennie”.

Objętość niniejszego tekstu nie pozwala na przywołanie zestawień wszystkich wymienionych powyżej czynności z poziomami stanów Ja badanych. Zresztą wydaje się to pozbawione sensu. Dlatego wskazane zostaną jedynie te przypadki, w których dało się zaobserwować zależności będące przynajmniej na granicy istotności statystycznej. Nie było ich zbyt wiele i jednocześnie w kilku przypadkach wydają się nieco zaskakujące.

Tabela 2 prezentuje zestawienie częstotliwości korzystania z gier komputerowych z poziomami stanów Ja badanych.

Tabela 2. Częstotliwość grania w gry komputerowe w zestawieniu z poziomami Ja badanych, N=189

	Rodzic Kontrolujący	Rodzic Praktyczny	Rodzic Opiekun	Ethos	Logos	Pathos	Dziecko Przystosowane	Mały Profesor	Dziecko Naturalne
wcale	11,72	11,45	15,27	15,67	13,27	15,70	11,57	13,89	11,23
nie codziennie	12,17	11,17	15,00	15,83	13,00	15,83	11,83	13,33	11,50
do 1 godziny	11,36	11,25	15,04	15,21	12,71	15,29	11,29	13,32	11,11
1–2 godziny	12,73	10,45	15,00	14,64	11,73	15,36	10,73	13,27	11,00
2–3 godziny	13,45	11,55	14,09	13,27	12,91	15,45	9,36	13,82	12,82
3–5 godzin	10,40	12,60	14,20	14,80	11,40	14,40	12,80	12,60	10,80

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Liczba odpowiedzi w obrębie stanu Ethos dla zestawienia poziomów stanu Ja z częstotliwością grania w gry komputerowe, N=189

Ethos	wcale	128
	nie codziennie	6
	do 1 godziny	28
	1–2 godziny	11
	2–3 godziny	11
	3–5 godzin	5

Źródło: opracowanie własne.

W prezentowanym przypadku dało się zauważyć jedną pozycję będącą na granicy istotności. Według testu Kruskala-Wallisa w przypadku stanu Ethos

wartość Chi kwadrat wyniosła 10,970 na stopniu swobody $df=5$, co daje istotność asymptotyczną na poziomie 0,052. Za wartość graniczną dla nauk społecznych przyjmuje się 0,05. Tabela 3 prezentuje liczbę wyborów dla każdej odpowiedzi w obrębie tego stanu Ja.

Analiza przedstawionych w tabelach danych wskazuje na stosunkowo wysoki poziom stanu Ja Ethos, przy jednocześnie bardzo istotnej przewadze respondentów niegrających w gry komputerowe. Mamy tu zatem do czynienia z zależnością wskazującą, iż osoby mające wysoki poziom Rodzica w Dorosłym zauważalnie rzadziej sięgają po tę formę rozrywki, co – biorąc pod uwagę rolę analizowanego tu stanu Ja – wydaje się jak najbardziej uzasadnione i zgodne z funkcją, jaką pełni Ethos w naszej strukturze osobowości.

Tabela 4. Częstotliwość korzystania z portali społecznościowych w zestawieniu z uśrednionymi poziomami stanów Ja badanych, N=189

	Rodzic Kontrolujący	Rodzic Praktyczny	Rodzic Opiekun	Ethos	Logos	Pathos	Dziecko Przystosowane	Mały Profesor	Dziecko Naturalne
wcale	11,78	12,22	15,31	15,44	13,88	15,63	11,03	13,44	11,38
do 1 godziny	11,50	11,17	14,39	14,78	12,64	15,17	11,42	13,47	11,39
1–2 godziny	11,50	11,17	14,39	14,78	12,64	15,17	11,42	13,47	11,39
2–3 godziny	12,06	12,09	14,82	15,24	13,15	15,65	11,79	13,50	12,00
3–5 godzin	11,93	11,38	15,31	15,66	12,93	16,03	11,83	14,07	11,48
powyżej 5 godzin	12,63	13,25	16,38	15,75	14,13	15,38	11,38	13,75	11,00

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 5. Liczba odpowiedzi w obrębie stanu Ja Rodzic Praktyczny dla zestawienia poziomów stanów Ja z częstotliwością korzystania z portali społecznościowych, N=189

Rodzic Praktyczny	wcale	32
	do 1 godziny	50
	1–2 godziny	36
	2–3 godziny	34
	3–5 godzin	29
	powyżej 5 godzin	8

Źródło: opracowanie własne.

Kolejne zestawienie, w którym zauważono występowanie zależności będącej na granicy istotności statystycznej, jest związane z częstotliwością korzystania przez badanych z portali społecznościowych. Tym razem dotyczy ona stanu Ja Rodzic Praktyczny. Wartość Chi kwadrat wyniosła 10,6245, na stopniu swobody

$df=5$, co daje istotność asymptotyczną na poziomie 0,059. Pełne zestawienie częstotliwości korzystania z portali społecznościowych w badanej grupie z uśrednionymi wartościami poziomów poszczególnych stanów Ja prezentuje tabela 4, podczas gdy liczbę odpowiedzi w odniesieniu do stanu Ja Rodzic Praktyczny zaprezentowano w tabeli 5.

Analiza zaprezentowanych danych nie pozwala jednak na wyciągnięcie w tym miejscu konkretnych i jednoznacznych wniosków. Najwyższy poziom stanu Ja Rodzic Praktyczny mają osoby korzystające z portali najczęściej. Jednocześnie jest to zaledwie ośmiuosobowa grupa, trudno zatem traktować ten wynik jako wiążący. Tym bardziej że na drugim miejscu uplasowały się osoby niekorzystające z portali wcale. Ogólny poziom Rodzica Praktycznego w prezentowanym zestawieniu, na tle pozostałych stanów Ja, jest raczej niski lub przeciętny. Wydaje się zatem, że jedyny wniosek, jaki może się w tym miejscu nasunąć, jest taki, że mamy tu do czynienia z zależnością mówiącą, iż częste korzystanie z portali społecznościowych jest ujemnie skorelowane ze stanem Ja Rodzic Praktyczny.

Kolejne zestawienie, w którym zaobserwowano zależność plasującą się na granicy istotności statystycznej, dotyczy częstotliwości robienia zakupów przez Internet. Podobnie jak w poprzednim przypadku, również i tu mamy do czynienia ze stanem Ja Rodzic Praktyczny. Wartość Chi kwadrat wyniosła 10,750, na stopniu swobody $df=5$, co daje istotność asymptotyczną na poziomie 0,057. Pełne zestawienie częstotliwości robienia internetowych zakupów w badanej grupie z uśrednionymi wartościami poziomów poszczególnych stanów Ja prezentuje tabela 6, podczas gdy liczbę odpowiedzi w odniesieniu do stanu Ja Rodzic Praktyczny zaprezentowano w tabeli 7.

Tabela 6. Częstotliwość robienia zakupów przez Internet wśród badanych w zestawieniu z ich uśrednionymi poziomami stanów Ja, N=189

	Rodzic Kontrolujący	Rodzic Praktyczny	Rodzic Opiekuńczy	Ethos	Logos	Pathos	Dziecko Przystosowane	Mały Profesor	Dziecko Naturalne
wcale	11,71	12,13	15,59	15,91	13,64	15,84	11,96	13,64	11,43
nie codziennie	13,00	11,30	14,00	14,60	11,30	14,00	9,80	12,30	10,30
do 1 godziny	11,99	10,84	14,78	15,10	12,81	15,69	10,96	13,85	11,39
1–2 godziny	10,43	12,00	14,86	14,14	13,00	13,00	12,43	12,57	10,43
2–3 godziny	11,00	12,00	16,20	15,60	13,20	16,40	11,40	14,80	12,20
powyżej 5 godzin	8,00	4,00	15,50	16,00	7,00	15,50	13,50	18,50	7,00

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 7. Liczba wyborów w obrębie stanu Ja Rodzic Praktyczny dla zestawienia z częstotliwością robienia zakupów przez Internet, N=189

Rodzic Praktyczny	wcale	76
	nie codziennie	10
	Do 1 godziny	89
	1–2 godziny	7
	2–3 godziny	5
	powyżej 5 godzin	2

Źródło: opracowanie własne.

Najwięcej odpowiedzi uzyskały tu opcje „wcale” oraz „do 1 godziny”, przy czym w tym drugim przypadku mamy zarazem do czynienia z Rodzicem Praktycznym na najniższym poziomie na tle pozostałych stanów Ja. Wydaje się zatem, iż można postawić wniosek mówiący, że osoby rzadko robiące zakupy przez Internet nie mają dobrze rozwiniętego Rodzica Praktycznego.

Z kolei w zestawieniu związanym z przesyłaniem i udostępnianiem plików przez Internet zaobserwowano istotną zależność w obrębie stanu Ja Mały Profesor. Wartość Chi kwadrat wyniosła 12,012, na stopniu swobody $df=4$, co daje istotność asymptotyczną na poziomie 0,017. Pełne zestawienie częstotliwości przesyłania plików w badanej grupie z uśrednionymi wartościami poziomów poszczególnych stanów Ja prezentuje tabela 8, podczas gdy liczbę odpowiedzi w odniesieniu do stanu Ja Mały Profesor zaprezentowano w tabeli 9.

Tabela 8. Częstotliwość przesyłania plików przez Internet przez badanych w zestawieniu z ich uśrednionymi poziomami stanów Ja, N=189

	Rodzic Kontrolujący	Rodzic Praktyczny	Rodzic Opiekuńczy	Ethos	Logos	Pathos	Dziecko Przystosowane	Mały Profesor	Dziecko Naturalne
wcale	11,49	11,31	15,49	15,80	12,63	15,72	11,83	14,37	10,91
do 1 godziny	11,80	11,47	14,81	15,43	13,34	15,48	11,28	13,10	11,30
1–2 godziny	12,70	11,25	14,80	14,05	12,40	15,05	11,15	13,95	11,55
2–3 godziny	12,00	10,00	15,00	9,00	11,00	18,00	9,00	13,00	15,00
3–5 godzin	13,33	11,33	17,67	15,67	14,33	17,33	9,00	17,33	13,67
powyżej 5 godzin	10,00	12,00	19,00	16,00	17,00	18,00	8,00	17,00	19,00

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 9. Liczba wyborów w obrębie stanu Ja Mały Profesor dla zestawienia z częstotliwością przesyłania plików przez Internet, N=189

Mały Profesor	wcale	65
	do 1 godziny	99
	1–2 godziny	20
	2–3 godziny	1
	3–5 godzin	3
	powyżej 5 godzin	1

Źródło: opracowanie własne.

Największa liczba badanych poświęca temu zajęciu do 1 godziny dziennie. Obserwowany poziom stanu Ja Mały Profesor jest przy tym w niniejszym zestawieniu stosunkowo wysoki. Wynik taki wydaje się uzasadniony. Przesyłanie, udostępnianie i wymiana plików to zwykle chęć poszerzania swojej wiedzy czy zainteresowań i może mieć ścisły związek z naturalną ciekawością poznawczą.

Kolejne zestawienie z istotną zależnością związane jest z wykorzystywaniem komputera w celu oglądania filmów. Przy czym zależność tu obserwowana dotyczy stanu Ja Dziecko Przystosowane. Wartość Chi kwadrat wyniosła 22,157, na stopniu swobody $df=6$, co daje istotność asymptotyczną na poziomie 0,001. Pełne zestawienie częstotliwości oglądania filmów na komputerze w badanej grupie z uśrednionymi wartościami poziomów poszczególnych stanów Ja prezentuje tabela 10, podczas gdy liczbę odpowiedzi w odniesieniu do stanu Ja Dziecko Przystosowane zaprezentowano w tabeli 11.

Tabela 10. Częstotliwość oglądania filmów na komputerze przez badanych w zestawieniu z ich uśrednionymi poziomami stanów Ja, N=189

	Rodzic Kontrolujący	Rodzic Praktyczny	Rodzic Opiekun	Ethos	Logos	Pathos	Dziecko Przystosowane	Mały Profesor	Dziecko Naturalne
wcale	12,24	12,20	15,67	16,20	13,69	15,84	12,80	13,93	11,40
nie codziennie	12,60	9,80	13,00	16,00	13,00	14,80	10,40	12,80	10,40
do 1 godziny	10,95	10,43	15,54	15,38	13,00	15,73	10,54	14,14	11,70
1–2 godziny	11,85	11,43	14,85	15,34	12,31	15,31	11,78	13,13	10,82
2–3 godziny	12,25	12,13	14,46	14,17	13,50	15,50	9,88	14,21	11,58
3–5 godzin	11,75	10,50	15,75	14,63	12,75	16,00	11,13	14,13	11,75
powyżej 5 godzin	10,00	9,00	14,33	15,00	16,00	16,33	6,67	14,67	13,00

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 11. Liczba wyborów w obrębie stanu Ja Dziecko Przystosowane dla zestawienia z częstotliwością oglądania filmów na komputerze, N=189

Dziecko Przystosowane	wcale	45
	nie codziennie	5
	do 1 godziny	37
	1–2 godziny	67
	2–3 godziny	24
	3–5 godzin	8
	powyżej 5 godzin	3

Źródło: opracowanie własne.

Analiza zamieszczonych w tabelach danych potwierdza istnienie zależności ujemnej. Stan Ja Dziecko Przystosowane jest w tym zestawieniu stosunkowo nisko rozwinięty. Oglądanie filmów przy pomocy komputera nadal bardzo często wiąże się z problemem łamania praw autorskich. Nierzadko też w ten sposób oglądamy to, co chcemy ukryć przed innymi (znajomymi, domownikami itp.). Stąd też obserwowana zależność wydaje się w pełni uzasadniona.

Analizując zestawienie częstotliwości słuchania muzyki przy pomocy komputera, zaobserwowano zależność w obrębie stanu Ja Pathos. Wartość Chi kwadrat wyniosła 12,938, na stopniu swobody $df=5$, co daje istotność asymptotyczną na poziomie 0,024. Pełne zestawienie częstotliwości słuchania muzyki w badanej grupie z uśrednionymi wartościami poziomów poszczególnych stanów Ja prezentuje tabela 12, podczas gdy liczbę odpowiedzi w odniesieniu do stanu Ja Pathos zaprezentowano w tabeli 13.

Tabela 12. Częstotliwość słuchania muzyki na komputerze przez badanych w zestawieniu z ich uśrednionymi poziomami stanów Ja, N=189

	Rodziec Kontrolujący	Rodziec Praktyczny	Rodziec Opiekun	Ethos	Logos	Pathos	Dziecko Przystosowane	Mały Profesor	Dziecko Naturalne
wcale	11,63	12,27	14,90	16,33	13,50	16,20	12,13	13,43	10,80
do 1 godziny	11,79	11,10	15,25	15,62	13,18	15,23	11,54	13,58	11,21
1–2 godziny	11,45	11,16	14,77	14,94	12,03	14,68	11,87	13,16	11,13
2–3 godziny	11,29	10,33	14,52	14,62	11,95	15,67	10,95	14,24	10,57
3–5 godzin	12,47	11,94	15,65	15,12	13,65	16,24	9,88	14,76	12,41
powyżej 5 godzin	12,68	12,11	15,63	14,84	13,89	16,68	10,74	14,05	12,42

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 13. Liczba wyborów w obrębie stanu Ja Pathos dla zestawienia z częstotliwością słuchania muzyki na komputerze, N=189

Pathos	wcale	30
	do 1 godziny	71
	1–2 godziny	31
	2–3 godziny	21
	3–5 godzin	17
	powyżej 5 godzin	19

Źródło: opracowanie własne.

Najwięcej osób na słuchanie muzyki na komputerze poświęca do jednej godziny dziennie. Ja Pathos jest tu przy tym jednym z lepiej rozwiniętych stanów Ja. Odpowiednio dobrana muzyka często pozwala na lepsze skupienie myśli oraz ułatwia relaks. Tym samym obserwowana tu zależność w obrębie jednego z aspektów Dorosłego jest jak najbardziej uzasadniona. Tym bardziej że mówimy tu przecież o Dziecku w Dorosłym.

Zależność będącą na granicy istotności daje się również zaobserwować w zestawieniu uwzględniającym częstotliwość wyszukiwania bieżących informacji za pośrednictwem komputera i Internetu. Wartość Chi kwadrat wyniosła tu 9,544, na stopniu swobody $df=4$, co daje istotność asymptotyczną na poziomie 0,049. Pełne zestawienie częstotliwości wyszukiwania informacji w badanej grupie z uśrednionymi wartościami poziomów poszczególnych stanów Ja prezentuje tabela 14, podczas gdy liczbę odpowiedzi w odniesieniu do stanu Ja Rodzic Kontrolujący zaprezentowano w tabeli 15.

Tabela 14. Częstotliwość wyszukiwania bieżących informacji w Internecie przez badanych w zestawieniu z ich uśrednionymi poziomami stanów Ja, N=189

	Rodzic Kontrolujący	Rodzic Praktyczny	Rodzic Opiekuńczy	Ethos	Logos	Pathos	Dziecko Przystosowane	Mały Profesor	Dziecko Naturalne
wcale	13,22	11,78	15,66	15,59	14,25	15,88	11,38	14,56	12,19
do 1 godziny	11,54	11,20	14,99	15,44	12,69	15,52	11,38	13,55	11,40
1–2 godziny	11,16	11,39	14,84	14,90	12,90	15,06	11,65	13,26	10,35
2–3 godziny	12,45	11,73	15,27	15,45	12,55	16,45	10,91	14,00	11,09
3–5 godzin	11,00	13,00	16,00	16,00	15,33	16,67	11,33	14,33	8,00

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 15. Liczba wyborów w obrębie stanu Ja Rodzic Kontrolujący dla zestawienia z częstotliwością wyszukiwania bieżących informacji w Internecie, N=189

Rodzic Kontrolujący	wcale	32
	do 1 godziny	112
	1–2 godziny	31
	2–3 godziny	11
	3–5 godzin	3

Źródło: opracowanie własne.

Rodzic Kontrolujący jest w zaprezentowanym zestawieniu na stosunkowo niskim poziomie. Największa liczba badanych wyszukuje informacje do jednej godziny dziennie. Trudno w sposób jednoznaczny zinterpretować ten wynik. Wydaje się, że w tym miejscu konieczne byłyby dodatkowe, bardziej złożone, obliczenia, które jednak spowodowałyby, iż objętość niniejszego opracowania znacznie wykroczyłaby poza akceptowalne w czasopiśmie ramy.

Ostatnie zestawienie, w którym zaobserwowano istotną statystycznie zależność, dotyczy korzystania z komputera w celach związanych z nauką i poszerzaniem wiedzy. Zaobserwowano je w obrębie stanu Ja Mały Profesor. Wartość Chi kwadrat wyniosła tu 16,265, na stopniu swobody $df=5$, co daje istotność asymptotyczną na poziomie 0,0006. Pełne zestawienie częstotliwości wykorzystania komputera do nauki w badanej grupie z uśrednionymi wartościami poziomów poszczególnych stanów Ja prezentuje tabela 16, podczas gdy liczbę odpowiedzi w odniesieniu do stanu Ja Mały Profesor zaprezentowano w tabeli 17.

Tabela 16. Częstotliwość korzystania z komputera i Internetu do nauki i poszerzania wiedzy przez badanych w zestawieniu z ich uśrednionymi poziomami stanów Ja, N=189

	Rodzic Kontrolujący	Rodzic Praktyczny	Rodzic Opiekun	Ethos	Logos	Pathos	Dziecko Przystosowane	Mały Profesor	Dziecko Naturalne
wcale	12,09	12,06	15,55	16,00	13,48	15,85	12,42	13,91	11,85
nie codziennie	16,00	12,00	1,00	9,00	15,00	10,00	0,00	16,00	11,00
do 1 godziny	12,05	11,61	14,75	15,25	12,97	15,45	11,39	13,05	10,84
1–2 godzin	11,47	10,78	15,39	15,42	12,78	15,47	11,22	13,67	11,72
2–3 godziny	11,50	11,20	15,85	15,30	13,95	16,50	11,00	15,05	12,05
3–5 godzin	11,33	11,67	15,33	15,17	12,33	15,83	10,00	14,50	9,17
powyżej 5 godzin	9,00	7,60	16,20	15,40	9,40	13,80	11,40	17,80	12,00

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 17. Liczba wyborów w obrębie stanu Ja Mały Profesor dla zestawienia z częstotliwością korzystania z komputera i Internetu do nauki i poszerzania wiedzy, N=189

Mały Profesor	wcale	33
	nie codziennie	1
	do 1 godziny	88
	1–2 godzin	36
	2–3 godziny	20
	3–5 godziny	6
	powyżej 5 godzin	5

Źródło: opracowanie własne.

Mały Profesor to stan Ja stosunkowo dobrze prezentujący się w niniejszym zestawieniu. Zaobserwowany wynik wydaje się przy tym wysoce uzasadniony. Komputer i Internet to doskonałe źródło wiedzy, pozwalające zaspokoić płynącą z tego stanu Ja naturalną ciekawość poznawczą.

Oczywiście zaprezentowane powyżej zestawienia oraz ich analiza są mocno pobieżne. Dobrze byłoby zastosować bardziej złożone obliczenia statystyczne oraz bardziej zaawansowane algorytmy oceny ewentualnych zależności. Wtedy jednak niniejszy tekst nie mógłby ukazać się na łamach czasopisma ze względu na zbyt dużą objętość. Jak się jednak zdaje, nawet to, co zostało zawarte w tekście, pozwala na ukazanie, jak ciekawym narzędziem może być egogram. Wskazane we wcześniejszych akapitach zależności wydają się w wielu przypadkach niezwykle interesujące i w pełni uzasadnione. Wystarczy przypomnieć na przykład dobrze rozwinięty stan Ja Mały Profesor i dzielenie się plikami oraz poszukiwanie wiedzy, z drugiej zaś strony – słabo rozwinięte Dziecko Przystosowane w grupie oglądającej filmy na komputerze, ponadto muzykę, która w wielu przypadkach pozwala na lepsze skupienie myśli, czy też pomaga w odpoczynku i dobrze rozwinięty Pathos. Analiza transakcyjna po raz kolejny udowadnia, że jest koncepcją wysoce uniwersalną, znajdującą zastosowanie w badaniach bardzo wielu aspektów otaczającego nas świata. Sam egogram natomiast okazał się narzędziem, które może z powodzeniem sprawdzić się w analizie relacji zachodzących pomiędzy człowiekiem a komputerem, pozwalając na spojrzenie na tę problematykę z perspektywy do tej pory badaczom niedostępnej.

Bibliografia

- Berne E. (1994), *W co grają ludzie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
 Berne E. (2008), *Transactional Analysis in Psychotherapy*, Cox & Wyman Ltd., Reading, Berkshire.

- Jagiela J., (2004), *Gry psychologiczne w szkole*, Oficyna Wydawnicza Nauczycieli, Kielce.
- Pierzchała A. (2013), *Pasywność w szkole. Diagnoza zjawiska z punktu widzenia analizy transakcyjnej*, Wydawnictwo AJD w Częstochowie, Częstochowa.
- Reeves B., Nass C. (2000), *Media i ludzie*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
- Stewart I., Joines V. (2009), *TA Today. A New Introduction to Transactional Analysis*, Lifespace Publishing, Nottingham, England and Chapel Hill, North Carolina, USA.

Personality structure of computer users from the perspective of transactional analysis

Summary

The article presents an attempt to use an egogram as a research tool for examining personality structure of computer users. The survey sample consisted of 189 respondents. The analysis concerned interdependency between the average level of the structure of the subjects' ego-states and such variables as the declared level of computer skills, work with office software, playing computer games, using social networking sites, communicating with the help of the computer, online shopping, sending, sharing and downloading files, watching films, listening to music, searching for current information, searching for gossips and oddities, as well as activities connected with expanding one's knowledge. The participants of the study were asked to select the timescale for a given activity during the day.

Keywords: transactional analysis, egogram, computer, computer user.